

GLASBA NARODOV

V obdobju romantike je dozorevala zavest v kateri je rasla glasbena kultura dežel. V zahodni Evropi ni imela globljega odmeva, saj se je širila drugam. Zaživela je v nordijskih in slovanskih ustvarjalcih. Celotno obdobje romantike lahko razdelimo na čas zgodnje, nove in pozne romantike, ki pa že deloma sega v 20. stoletje.

ČEŠKA GLASBA

Bedřich Smetana (tudi **Bedřih Smetana**), češki skladatelj, * 2. marec 1824, Litomyšl, Češka, † 12. maj 1884, Praga.

Življenjepis

- Bedřich je bil prvi sin pivovarja Františka Smetane in njegove tretje žene. Očetova želja je bila, da Bedřich postane odvetnik, deček pa je že od otroštva kazal nadarjenost za glasbo. V javnosti je začel nastopati že pri šestih letih, brez da bi se skladb poprej učil. Leta 1831 so se preselili na jug Češke. Bedřich se je vpisal v gimnazijo in jo uspešno končal.
- Bedřich se je preselil v Prago, da se je lahko šolal na Akademski gimnaziji ter obiskoval Lisztove koncerte, zaradi katerih je šolanje začel zanemarjati. Kasneje je postal profesor glasbe in se vpisal na praški konservatorij. Kmalu je postal odličen pianist. Leta 1848 je odprl svojo glasbeno šolo. Leta 1856 je sprejel povabilo na Švedsko kjer je bil dirigent filharmonije. Na Švedskem je ostal pet let. Obdobje je bilo za njegovo družino tragično, saj so mu umrli vsi trije otroci, med vračanjem na Češko pa še žena Katarina, ki je zbolela za tuberkulozo.
- Smetana je skušal dati češki kulturi glasbo, ki je bila značilna zanjo. Bil je naklonjen polki. Leta 1866 so prvič uprizorili njegovo opero *Brandenburžani* na češkem. Po uspehu so mu zaupali umetniško vodstvo Narodnega gledališča.
- V zadnjih letih življenja je oglušel ter svoj konec dočakal v umobolnici, kjer je leta 1884 umrl.

Glasbena dela:

Opere

- Prodana nevesta (1864-1866, premiera 1866)
- Dalibor (1866-1867, premiera 1868)
- Libuša (1869-1872, premiera 1881)
- Dve vdovi (1873 -1874, premiera 1874)
- Hubička (1875-1876, premiera 1876)
- Hudičeva stena (1880, premiera 1882)
- Viola (1872-1884; romantična opera - osnutek)

Orkestralna dela

- ciklus šestih simfoničnih pesnitev Moja domovina: Vyšehrad, Vltava, Šarka, Iz čeških logov in gajev, Tabor in Blanik.

Komorna glasba

- Klavirski trio,
dva godalna kvarteta (prvi v e-molu "Iz mojega življenja").

Antonín Leopold Dvořák, češki skladatelj, * 8. september 1841, Nelahozves pri Pragi, Češka, † 1. maj 1904, Praga. Dvořák je poleg Bedřicha Smetane in Leoša Janačka najpomembnejši predstavnik češke glasbene romantike. Bil je sin mesarja. Pri 14 letih so ga poslali k sorodnikom v Zlonice, da bi se naučil nemško. Tam se je začel učiti violo, orgle, klavir, kontrapunkt. Kot skladatelj je bil v začetku pod Wagnerjevim vplivom kasneje se je bolj obrnil k češki glasbi. V svojem času je bil zelo cenjen v Evropi in tudi v Ameriki.

Opere

- Rusalka (1900)

Orkestralna dela

- 9 simfonij, Slovanske rapsodije, Slovanski plesi, Koncert za čelo in orkester

SLOVENSKA GLASBA

Leta 1701 so v Ljubljani ustanovili **Academio Philharmonicorum**, ki je skrbela za koncertno dejavnost.

Janez Krstnik Novak (tudi **Johann Baptist Novak**), slovenski skladatelj, * okrog 1756, Ljubljana, † 29. januar 1833, Ljubljana. Napisal je scensko glasbo za Linhartovo komedijo *Ta veseli dan ali Matiček se ženi*. Bil je eden redkih predstavnikov glasbenega klasicizma v slovenskem prostoru. Preživljal se je kot uradnik na deželni upravi, hkrati pa je živahno sodeloval v ljubljanskem glasbenem življenju kot pevec, violinist in skladatelj. Bil je eden ustanovnih članov ljubljanske *Academie philharmonicorum* leta 1794. Orkestru te družbe (predhodniku orkestra Slovenske filharmonije) je dirigiral v letih 1799 in 1800, med leti 1808–1825 pa je bil umetniški vodja tega sestava. Leta 1790 je skomponiral scensko glasbo z naslovom *Figaro na Linhartovo igro Ta veseli dan, ali Matiček se ženi*, zaradi kakovosti njegove glasbe pa se je gledališka igra približala operi. Poleg nekaterih kantat je to eno njegovih vidnejših glasbenih del, večina je izgubljena.

Jakob Frančišek Zupan (tudi **Suppan**), slovenski skladatelj in pedagog, * 27. julij 1734, Schrötten, Zgornja Štajerska, † 11. april 1810, Kamnik. Je avtor prve slovenske opere *Belin*, katere notni zapis pa je izgubljen. Besedilo je bilo objavljeno 1780 v Pisanicah (pesnik Janez Damaščan Dev).

Anton Foerster, češki (slovenski) skladatelj, * 20. december, 1837, Osenice pri Jičínu, Češka, † 17. junij 1926, Novo mesto. V Pragi je študiral pravo in glasbo, med drugimi tudi pri slavnem skladatelju Bedrichu Smetani. Med leti 1865–1867 je bil vodja zbora Senjske katedrale, nato pa je dobil službo v Ljubljani, kjer je med drugim deloval tudi kot dirigent dramskega združenja (1868–1909). Foerster je eden najpomembnejših romantičnih skladateljev v drugi polovici 19. stoletja v Sloveniji, še posebno zaradi slavne komične opere *Gorenjski slavček*. Zložil je še opero *Dom in Rod*,

ki pa ni bila nikdar izvedena. Njegov glasbeni opus obsega še dela za orkester, sakralne skladbe in skladbe za klavir.

Ipavci

Rod Ipavcev izhaja iz Bele krajine, od koder prihaja prvi predstavnik tega rodu **Jurij Ipavec**. Ipavci so po izobrazbi zdravniki, po srcu pa glasbeniki, skladatelji. Večina predstavnikov tega rodu se je šolala v Gradcu, nekateri pa tudi na Dunaju, torej v kulturnih mestih Evrope. Najpomembnejši predstavniki te rodbine so **Franc Ipavec, Katarina Schweighofer, Alojz, Benjamin in Josip Ipavec**.

Benjamin in Gustav Ipavec

Življenje

Benjamin, rojen 24. decembra 1829, in Gustav Ipavec, rojen 15. avgusta 1831, sta se že zgodaj spoznala na glasbo. Najprej sta se šolala v Šentjurju in v Celju, pozneje pa v Gradcu, kjer sta tudi maturirala. Kasneje sta se vpišala na triletno zdravstveno šolo v Gradcu, kjer sta diplomirala. Študij sta nadaljevala na Dunaju.

Po končanem šolanju je Benjamin dobil zaposlitev v Gradcu, kjer je ostal do upokojitve. Delal je tudi kot primarij v otroški bolnišnici. Hkrati je bil tudi član Društva zdravnikov na Štajerskem, 1881 pa je celo predsednik tega društva. Njegov trud in napore je cenila tudi država, saj mu je podelila posebno priznanje, kasneje pa je dobil tudi zlati križec s krono. Organiziral je tudi rentgenski inštitut v Mariborski bolnišnici in je bil eden izmed prvih, ki se je lotil tudi težavnejših ginekoloških organizacij.

Gustav pa se je po očetovem vzgledu ukvarjal z očesnim zdravstvom, vendar je slovel bolj kot zdravnik splošne prakse. Posebno vešč je bil tudi porodništva.

Benjaminova in Gustavova ustvarjalnost

Med študijem sta se Benjamin in Gustav Ipavec tudi glasbeno izobraževala. Osnovno izobrazbo sta dobila doma, v Celju sta šolanje nadaljevala pri organistu Kopplu (Karl Köppl) in pozneje pri bratih Vaclavu in Františku Fasslu, ki sta bila češkega rodu.

Iz let, ko je živel v Celju, nam je ohranjena Benjaminova znana skladba - valček Popki (Knospen, Walzer für das Piano-Forte) iz leta 1843. Skromna skladba, ki pa kaže, da je Benjamin že obvladal osnove kompozicijskega stavka.

V Gradcu sta se brata Ipavca zblížala z narodno zavednimi slovenskimi visokošolci, združenimi v političnem društvu Slovenija. Leta 1850 je to društvo izbralo Benamina za svojega glasbenega vodjo. Začel je skladati pesmi na slovenska besedila, da so jih v društvu prepevali: spočetka narodno budniške zборе, pozneje tudi samospeve za boljše pevce iz zbora. Benjamin je na glasbenem področju sodeloval s celjsko in mariborsko čitalnico, bil med prvimi člani Glasbene Matice (1872) v Ljubljani in njen poverjenik za Štajersko. Leta 1859 je izdal pesmarico z naslovom Pesmarica za kratek čas, leta 1862 in 1864 pa Slovenske pesmi. V tem času je deloval kot skladatelj narodnoprebudnih pesmi in kot organizator slovenskega narodnega življenja. Njegova glasbena nadarjenost ga je privedla do soočanja z zahtevnejšimi glasbenimi oblikami.

Posebno pomembno mesto imajo njegovi samospevi, ki jim je dal posebno umetniško veljavo. Sprva je komponiral samospeve na nemška besedila, že kmalu pa je posegel po slovenskih. Njegovi samospevi, kot so Nezakonska mati, Ciganka Marija, Menih, Oblaku, Mak žari, Čez noč, Na poljani, Božji volem, Pozabil sem mnogo kaj, dekle, Pomladni veter in drugi, so zimzelene melodije slovenske glasbe romantičnega obdobja. Benjamin je znal tudi prisluhniti otroškemu čustvovanju v vrsti otroških pesmic, ki so izšle v reviji Vrtec med letom 1876 in 1881. Bolj priložnostne se zdijo njegove klavirske skladbe, ki so namenjene salonskemu razvedrilu, vendar med njimi najdemo tudi fugo ali fugeto. Dokaz Benjaminovih ambicij in vsestranskost njegovega talenta predstavlja tudi odrska glasba.

Gustav pa se je po krajšem bivanju v Budimpešti naselil v Šentjur, kjer je prevzel očetovo zdravniško prakso. Bil je več desetletij šentjurski župan. V zakonu s Karolino Amon iz Laškega je imel deset otrok, med njimi Josipa, poznejšega zdravnika in skladatelja. Organiziral je kulturno in gospodarsko življenje, sodeloval z Glasbeno Matico. Njegova velika zasluga je, da je postal Šentjur trdnjava slovenske narodne zavednosti.

Benjamin in Gustav Ipavec sta živela v času, ki je tudi na glasbenem področju zahteval stvaritve, potrebni so bili zbori, samospevi in sploh glasba, ki je imela primerno besedilo in ki je znala navdušiti poslušalce ter izražati njihovo slovensko pripadnost. Temu delu se je Gustav docela posvetil. Zato ne preseneča, da so v njegovem opisu ob nekaj klavirskih delih (Kadrilja za klavir) samo vokalne skladbe: četverospevi, zbori in samospevi. Njegove spevne melodije so se hitro priljubile po vsej Sloveniji in še danes niso izgubile svojevrstne mičnosti. Že njihovi naslovi so zgovorni: Slovenec sem, Slovensko dekle, Budnica, Planinska roža, Danici, O mraku, Kjer so moje rožice, Le predi, dekle itd.. V osemdesetih letih je Gustav v Šentjurju ustanovil mešani zbor in zanj tudi pisal.

NORDIJSKA GLASBA

Edvard Hagerup Grieg, norveški skladatelj in pianist, * 15. junij 1843, Bergen, Norveška, † 4. september 1907, Troidhaugen, Bergen

Življenjepis

Grieg je najpomembnejši skladatelj norveške nacionalne romantike. Prvi pouk klavirja je prejel od svoje glasbeno nadarjene matere. Klavir in kompozicijo je študiral v Leipzigu in tega časa se je celo življenje spominjal z odporom. Po vrnitvi v domovino sta ga prijatelja, slavni violinist Ole Bull in skladatelj Rikard Nordraak navdušila za norveško ljudsko glasbo in za ideale domovinskega gibanja. Pridružil se je skupini glasbenikov, literatov in slikarjev ki so v drugi polovici 19. stoletja utemeljili norveško umetnost in ponesli v svet ime svoje dežele. Dosežki skladateljev Edvarda Griega in manj znanega Johanna Svendsena, pisatelja Björnstjerna Björnsena, dramatika Henrika Ibsena in slikarja Edvarda Muncha so iz kulturno zaostale danske province naredili eno najbolj vznemirljivih umetnostnih področij stare celine in pripravili duhovno podlago za politično osamosvojitve Norveške, do katere je prišlo leta 1905. Grieg je deloval v Kristijaniji (današnje Oslo) in v Bergnu kot dirigent, organizator glasbenega življenja, profesor in koncertni pianist. Njegov opus obsega nekaj del za orkester, med katerimi je najbolj znana glasba za Ibsenovo dramo Peer Gynt, in vrsto komornih del, med njimi Lirične skladbe za klavir v 10 zvezkih, dve sonati za violino in klavir, sonato za violončelo in klavir, dva godalna kvarteta ter 140 samospevov. Te je posvetil svoji ženi, pevki Nini Hagerup.

Carl August Nielsen, danski skladatelj, * 9. junij 1865, Sortelung pri Nørre Lyndelse (otok Funen), † 3. oktober 1931, København

Jean Sibelius, finski romantični skladatelj, * 8. december 1865, Hämeenlinna, † 20. september 1957.

Je začetnik nacionalne umetnosti. Pisal je pesmi, skladbe, simfonije in druga orkestralna dela. V njegovih glasbenih delih je zelo pomembna simfonija *Finnlandia* ali po slovensko *Finska* v kateri je glasbeno upodobil značaj svojega naroda, njegov dolgi boj proti ruski okupaciji ter težnjo po neodvisnosti in svobodi.

RUSKA GLASBA

Mihail Ivanovič Glinka, * 1804, Novospasskoje, † 1857, Berlin
Ustanovitelj ruske nacionalne šole in prvi mednarodni pomembni ruski skladatelj. Študiral je v st. petersburgu, milani, na dunaju in v berlinu. Napisal je prvo rusko nacionalno opero: Življenje za carja. pod njegovim vplivom je nastala ruska peterka

Rúska petérka, (tudi **mogóčna petérka**) (rusko Могучая кучка (Mogučaja kučka)) je izraz za skupino ruskih skladateljev 19. stoletja:

- Milij Aleksejevič Balakirev
- Modest Petrovič Musorgski
- Aleksander Porfirjevič Borodin
- Nikolaj Andrejevič Rimski-Korsakov
- César Antonovič Cui

Ti skladatelji so bili povečini glasbeni samorastniki, saj njihovi osnovni življenjski poklici niso bili povezani z glasbo. V ruskem glasbenem prostoru so zavzemali pomembno vlogo zaradi nacionalističnih teženj, ki so jih v glasbi izražali z uporabo ljudskih napevov in motivov. Pred njimi je Mihail Ivanovič Glinka poskušal ustvarjati izrazito rusko glasbo in je pisal opere z vsebino iz ruskega življenja. Skupina pa predstavlja prvi združeni poskus razvijanja takšne glasbe. Ruska peterka je vplivala na velike ruske skladatelje, med njimi na Sergeja Sergejeviča Prokofjeva, Igorja Fjodoroviča Stravinskega in Dimitrija Dimitrijeviča Šostakoviča.

Peter Iljič Čajkovski (rusko Пётр Ильич Чайко́вский), ruski skladatelj, * 7. maj (25. april, ruski koledar) 1840, Votkinsk, okraj Vjatke, (danes Udmurtija), Rusija, † 6. november (25. oktober) 1893, Sankt-Peterburg.

Življenje

Oče Čajkovskega je bil rudarski inženir ukrajinskega rodu, mati pa njegova druga žena francoskega rodu. Čajkovski je bil drugi od šestih preživelih otrok. S petimi leti se je začel učiti klavir. Leta 1848 se je družina preselila v Sankt Peterburg. Od leta 1859 je živel v internatu, do leta 1863 pa je opravljal uradniško službo na pravosodnem ministrstvu. Od leta 1861 do 1865 je študiral glasbo na Konservatoriju v Sankt-Peterburgu, ki ga je ustanovil Anton Rubinstein leta 1862 pri profesorju Nikolaju Zarembi, kasneje pa tudi pri Rubinsteinu.

Čajkovski je pri večini najbolj znan po svojih baletih. Prvega, Labodje jezero (op. 20) je ustvaril med letoma 1871 in 1876. Prvič so ga v okleščeni različici predvajali v, leta 1876 ustanovljenem, Bolšoj teatru v Moskvi 4. marca 1877.

Opere

Napisal je deset oper. Med njimi sta najbolj znani Jevgenij Onjegin (1877 - 1888) in Pikova dama (op. 68, 1890). Obe sta nastali po književni predlogi Aleksandra Sergejeviča Puškina.

Simfonije

Zgodnje simfonije Čajkovskega so vesele s pridihom narodnega značaja, kasnejše pa so polne zloveščih občutkov, nemira, in, še posebej šesta, obupa.

- št. 1 v g-molu, op. 13, Zimske sanje (1866)
- št. 2 v c-molu, op. 17, Maloruska (1872)
- št. 3 v d-duru, op. 29, Poljska (1875)
- št. 4 v f-molu, op. 36 (1877 - 1878)
- št. 5 v e-molu, op. 64 (1888)
- št. 6 v h-molu, op. 74, Patetična (1893)